

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**SZERKESZTI-AZ-UNIO-É-TAGJAIÉOL-
ALAKULT-SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
CUPRINSUL**

Calenderul lucrurilor.

Marele maestru a francmasoneriei grăește la Dvs.

Circulara lui Grand Orient de France.

Fr.: Dr. O. B.: Cei, cari au sosit (II).

Fr.: Dr. I. E.: Francmasoneria maghiară din sec XVIII.

Fr.: D. I.: Viața din Lojele din Constantinopol.

Francmasoneria în Țara.

Știri din lumca mare.

TARTALOM

Munkanaptár.

A szabadkőművesség nagymestere szól Ünökhöz.

A Grand Orient de France körlevele.

Dr. B. O. tv.: Akik hazaérkeztek (II).

Dr. I. E. tv.: A XVIII. század magyar
szabadkőművessége.

D. I. tv.: Konstantinápolyi páholyélet.

Belföldi szabadkőművesség

Hírek a nagyvilágból.

INHALT

Arbeitskalender

Der Grossmeister der Freimaurerei spricht
zu Euch.

Rundschreiben des Grand Orient de France.
Br.: Dr. O. B.: Die nach Hause kamen (II).

Br.: Dr. I. E.: Die Freimaurerei Ungarn
v. d. XVIII. Jahrhundert.

Br.: D. I.: Logeleben in Konstantinopel.

Inlandische Freimaurerei.

Nachrichten aus den ganzen Welt.

MUNKANAPTAR

A Romániai Nemzeti Nagypáholy Jánosrendi Szövetségének védelme alatt dolgozó t. és t. páholyok munkarendje

Unio

Cluj—Kolozsvar keletén. Helyiség: Str. Baba Novac 3. — Munkanapjai: Minden hó első és harmadik szerdáján este 8 óraker. Páros szerdákön értekezlet — Profáncim: Zipszer Alajos str. Baba Novac 3.

Aurora

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: Str. Principele Carol 9. — Munkanapjai: Minden második hétfő este 9 óraker. Közbeeső hétfőn értekezlet — Profáncim: Dr. Fischer Gyula orvos Braşor, Str. Reg. Carol 59.

Traian

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: s'r. Principele Carol 9. — Munkanapjai: Minden szerdán este 8 óraker. — Profáncim: dr. Ioan Hozan Str. Reg. Carol No. 56.

Zu den drei Säulen

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: Strada Noua 27. — Munkanapjai: Minden kedden este 8 óraker. Profán címe: Ludovic Ser vacius, ny. subprefect, Braşov.

Concordia

Arad keletén. Helyisége: Bulv. Gen. Dragalina 30. — Munkanapjai: Minden csütörtökön este fél 9 óraker. — Profán címe: Dr. Szöllössi Zsigmond ügyvéd, Arad, Str. Regina Maria 3.

Bethlen Gábor

Târgu-Mureş—Marosvásárhely keletén. Helyisége: Str. Ştefan cel Mare 83. — Munka-

napjai: Minden hó első és harmadik hétfőjén este 8 óraker. — Profáncim: Dr. Péterfi István orvos, Piaţa Reg. Ferdinand 32.

Bihar

Oradea—Nagvárak keletén. Helyisége: Alea Romei 2. Munkanapjai: Minden 2. hétfőn este 1/2 8 óraker; közbeeső hétfői napokon értekezlet. Profáncim: Dr. Meer Samu Bulv. Reg. Ferdinand 10.

Pax

Timişoara—Temesvár keletén. — Helyisége: Bulv. Reg. Ferdinand, Palatul Lloyd — Lloyd palota. — Munkanapjai: Minden hó második és negyedik hétfőjén este 8 óraker. Páratlan hétfőkön üszti értekezlet. — Profán címe: Balázs Lajos ny. vasuti főfelügyelő, Timişoara: IV. Str. Joffe 12 Magánügy.

Die Arbeit

Bucureşti—Bukarest keletén. Helyisége: A ragypáholy str. Câmpineanu 45 szám alatti helyiségben dolgozik. — Munkanapjai: Minden hétfőn este 9 óraker. A hó első hétfőjén értekezlet. — Profán címe: Ernst Heitz, Direktor der „Otelul Böhler“, Bucureşti, I. B-dul Domniţei 1.

Kölcsey (Satumare—Szatmár)

Tisza (Sighetul-Máramarosziget) és

Hunyad (Deva—Déva) átszervezés alatt.

Szabdközüves-irodalom

Lennhoff Eugen: Die Freimaurer. Ihre Geschichte. Organisation und ihr heutiges Wirken, 476 Seiten und 107 Bilder.

Brosch. Rm. 14.—, Ganzleinen Rm. 17.—

Gaston Martin: L' Franc = Maçonnerie Frs. 12.—

O. Caspari: Die Bedeutung des Freimaurertums V. Ungar B.

A. Daiber: Elf Jahre Freimaurer (Logen Geheimnisse) Rm. 1.—

Geischer: Die Freimaurerei, ihr Wesen und Wirken Rm. 1.—

Hornegger: Die Freimaurerei Rm. 1.20

Keller: Die Freimaurerei aus „Natur und Geisteswelt“ Rm. 2.—

Neumann: Die Freimaurerei Rm. 1.20

L. de Ponciu: Hinter den Kulissen

I. Das Freimaurertum der Revolution Rm. 3.5.

II. Judentum und Weltumsturz Rm. 4 —

Schwarz—Bostonsitsch: Die Freimaurerei ihr Ursprung, ihr Geheimnisse, ihr Wirken. Illust. Rm. 720.

Das Geheimnis des Freimaurers von einem Bruder Meister Rm. 5.—

Leadbeater: Das Verborgene Leben in der Freimaurerei Rm. 15.—

Heinichen: Die Grundgedanken der Freimaurerei im Lichte der Philosophie Rm. 5.60

Az itt felsorolt művek megrendelhetők a „Testvériség“ kiadóhivatala utján.

„ARCOLE“

Bucureşti III., Strada Robert de Flers 13.

Biztosítások ellenőrzése, felülvizsgálata és szaktanács. —

Administrateur-delegué:

VERMES JENŐ

TESTVÉRISÉG

KÉZIRAT SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA

A szabadkőművesség Nagymestere szól Önökhöz:

Paul Allard *)

„Nem vagyok szks... Sohasem voltam... Sohasem leszek“ Helyes-e, hogy lojálisan megteszem ezt az előzetes nyilatkozatot? Egy profán! Én profán vagyok. A szkség nem tárja fel rejtetes titkait a profánok előtt!

Az a fiszletreméltó aggastyán ünnepélyes szakállával, aki előtem ül, mellette Terrade tv, a főtitkár, a Nagy-Oriens szk-ét képviseli, vajjon fog-e rossz példát mutatni nekik azzal, hogy megsérti szent fogadalmát?

— A szkség — így szoltam hozzá — történetének legveszedelmesebb fordulójához érkezett. Ellenségei már hallalít fujnak, és kijelentik, hogy a vad meghalt, megölték a skandalumok, melyekbe sok tagja bele van keverve. A hallgatás politikája, amelyet Önök eddig követtek, vajjon megfelel-e a mai időknek? Ellenségeik nem magyarázzák-e úgy, hogy ez a hallgatás vallomás?

A Nagymester meghallgat, belemerülve gondolataiba...

— Hallgassunk? ... Beszéljünk? ... Ezen sokáig vitatkoztunk. Mindegyik módszernek megvan a maga kellemetlensége. Beszélni... ez azt jelenti, hogy belemegyünk a polémiába! És aztán — beszéljünk? Hol? Hogyan? Nincs ujságunk!

— Nagymester ur, én azok közé tartozom, akik azt hiszik, hogy minden vádlottnak joga van védekezni. Önöket mindenféle váddal vádolják. Azt mondják, hogy a szksék népesítik be Bayonne és Orleans börtöneit. A szksék akarták Camille Chautemps segítségével elfojtani a Stavisky-ügyet és elleneztek a vizsgálóbizottságot. Ha ez a bizottság kellő időben összeült volna, nem történt volna meg a február 6-iki lázadás. Tehát a szkség felelős a polgárháború állapotáért, amelyben ma élünk. És végül ez a maffia, szkség-rendőrség, bűnös Prince vizsgálóbíró meggyilkolásában.

Tehát előadtam kérdéseimet.

Mielőtt a Nagymesterhez jöttem volna (A. Groussier, egykori képviselő és a képviselőház elnöke, ma a Nagy Oriens Nagymestere), meglátogattam az alsóbb

*) Allard cikke a párisi „Vu“ című lapban jelent meg március 28-án. Itt szószerinti fordításban adjuk, hozzáfűzve a francia Nagy Oriensnek a Stavisky-üggyel kapcsolatban kibocsátott körlevelét.

emeleten a felsőfokok nagytanácsának elnökét. (Grand College des Rites.)

— Igen, nálunk is megvan a Ritusok Nagy Collegiuma, mint Rómában. Mi vagyunk a szkség hagyományainak őrzői, míg a Nagy Oriens Tanácsa, melynek elnöke Groussier, a főmesterek egyeteméből választott testületet képviseli. A mi vezetésünk alatt állanak a magas fokok szervei. A mult héten a magas fokokban dolgozó szksék összejöttek és egy szavazat hijján egyhangulag a legnagyobb energiával tiltakoztunk az aljas támadások ellen, melyekkel ellenünk fordultak és követeltük, hogy ellenfeleink igazolják vádjait. Nekik kell bizonyítani! De egy bizonyítékot sem tudnak majd felmutatni, egyetlen egyet sem!

— Egyuttal kijelentettük, hogy meg fogunk ragadni minden eszközt, hogy megfizítsuk minden fok műhelyeit, nemcsak a vád alatt álló szkséktől, hanem mindazoktól, akik bármilyen cimen kompromittálva vannak, vagy akiktől bebizonyosodik, hogy elítélendő üzemek utján bármiféle javadalmazáshoz jutottak.

— Mi követeljük:

1. A szks szövetség minden tagjának azonnali kiválását, akinek a neve a mostani botrányok alkalmával nyilvánosságra jutott;

2. a szks fogadalom kötelező ereje alapján megköveteljük minden tagtól annak a kijelentését, hogy semmiféle módon nem volt részük azokban az üzemekben, amelyek az említett botrányokhoz vezettek.

„Azt hiszem, ez világos. A Nagymester majd még részletesebb felvilágosítással fog szolgálni.“

*

Vajjon a kompromittált szksék névsora, amelyet mindenütt kiragasztottak Franciaország falaira, pontos-e? — kérdeztem Groussiertől.

— Csak részben, vannak benne tévedések

— Milyen büntetésekhez nyultak Önök?

— Töröltük, meghallgatás nélkül, a letartóztatott vagy vádolt szkséket. Ugyanazt tesszük mindazokkal, akiktől kitűnik, hogy bűnösök.

— Szabad neveket kérdezni?

— Ez nagyon nehéz, — mormogta Groussier. És azután rögtön így szól: Stavisky nem volt szks. A nagy bűnös nem tartozott közénk. De lehetett volna!... És a skandalumok központi szítója, Dubarry, nem volt szks. De lehetett volna! S ami a mi titkos hatalmunkat illeti, azt nem kell tölteni! Tudja, hogy a háboru óta a kormánynak hány feje volt szks? Csak egy! Herriot nem szks, Caillot sem, François Albert sem, Sarraill sem, Percin sem!...

— És Doumer?

— Ő igen...

— És Gaston Doumeergu?

Groussier ingadozott, ránézett a főtitkára:

— Gyakran mondták... Kerestük a tagok jegyzékében, de nem találtuk.

— És Camille Chautemps?

Erre Groussier nem felelt, Terrade mosolygott és lehajtotta fejét.

*

Természetes átmenettel Groussier így folytatta:

— Avval vádolnak bennünket, hogy el akartuk fojtani az ügyet? Ez nem igaz! Mi utasítást adtunk azoknak a szkséknek, akik tagjai a vizsgálobizottságnak, hogy kiméltelenek legyenek a szksék iránt, akik kompromittálva vannak s akik bűnösöknek látszanak. Nemcsak a főrvény szerint, hanem a szks erkölcs szempontjából is. Azok, akik elsőnek jelentették fel az aljas üzemeket a munkaügyi

miniszteriumban, nem azok a szkszek voltak=e, akik a társadalmi biztosítás bizottságának (Comission des Assurances sociales) tagjai?

— Igen, — vetettem ellene — csakhogy François Albert és Frot, mikor munkaügyi miniszterek voltak, nem tettek=e célzást egy „gangster-bandára“, akikben sokan a szkszeket akarták látni?

— Ha szkszek közbenjártak a munkaügyi miniszternél, ezt csak mint magán-egyének tehették; ettől a szks szövetség távol maradt.

— És Prince? És a kés, amelyet a holttest mellett találtak? Nem ismerék fel benne a Carbonarik előtt oly kedves bűn eszközét?

— Prince? Mit érdekel ez bennünket? Nem ismertük őt. Semmi okunk sem volt reá haragudni. Ez aljas vádaskodás. Ez történelmünk leggonoszabb óráira emlékeztet.

— A Dreyfuss-ügy idejére?

— Még rosszabbra! A középkorra.

— Ah! — sóhajtott Terrade. — Ha felfedeznék Prince gyilkosát, milyen felszabadulás volna számunkra!

— Igaz=e, hogy a bűnt követő napon a szkség több főtisztviselője lemondott?

— Ez hazugság, szemenszedett hazugság! Azok a kémek, akiket ellenfeleink egy idő óta ide küldenek azzal az ürüggyel, hogy áttértek a szkséghez, legjobban tudják ezt!

— Tehát vannak önök között árulók.

— Sajnos, vannak. Legutolsó ünnepi munkánkon kijelentettem: „Tudom, hogy amit mi mondunk, azt másutt továbbadják.“ Viharos ellentmondás hangzott fel. De én tudtam, hogy mit mondok. És valóban, voltak menekülők. A király rikkancsai próbálták behatolni páholyainkba, erős szks meggyőződést szinlelve. De mi kinyomoztuk őket.

— Mire való ez a titkolódzás? Az átlagos, elfogulatlan francia azt veti főleg a szkség szemére: ha nem volna fitkolni valójuk, a napfénynél dolgoznának.

Ennek megvolt a hatása. Groussier élénken válaszolt:

— Mi nem vagyunk titkos társaság, hanem diszkrét társaság. Nyilvánosan bejelentett egyesület vagyunk. Alapszabályaink be vannak nyujtva. Hogy bárki nem jöhet be üléseinkre? De hát bemehet Ön szabadon a „Croix de Feu“ vagy az „Action Française“ üléseire?

Groussier azzal fejezi be a beszélgetést, hogy hisz a közvélemény feltámasztásában. Nem hisz a polgárháboruban.

— A szkség, elveihez hiven, mindenesetre folytatni fogja munkáját minden francia egyesítése érdekében, bizva az erkölcsök méltóságában és tisztaságában, a hazaszeretben és védve a köztársaság intézményeit.

A Grand Orient de France körlevele

A Francia Nagy Oriens Szabadkőművészége megvetve hagyományos ellenségeinek a közvéleményt tudatosan félrevezető támadásait, vádaskodásait és rágalmait, a jóhiszemű emberek emlékezetébe idézi alkotmányának első cikkét:

„A szabadkőművészégeknek, mint lényegében filantrópikus, filozófikus és progresszív intézménynek, célja az Igazság keresése, az erkölcs tanulmá-

nyozása és a szolidaritás gyakorlása; az anyagi és erkölcsi javuláson, az emberiség szellemi és társadalmi tökéletesülésén munkálkodik.“

„Alapelvei a kölcsönös türelem, mások és önmagunk megbecsülése, a lelkiismeret legteljesebb szabadsága.“

Már ennyi elegendő lenne azon vádaskodások visszautasítására, amelyek, nyilvánvaló célból, olyannak akarják feltüntetni, aminek az ellenkezője igaz.

A Francia Nagy Oriens szabadkőművessége nem politikai csoportosulás és természetesen nyitva van bármilyen filozófiai meggyőződésű ember, vagy bármely politikai tan hívei számára, akik óhajtnak a vélemények lojális megvitatását, hogy szabad utat biztosítsanak az igazságnak és megvédjék az oly nehezen kivívott szabadságjogokat.

Mint minden egyesületet, úgy őt is érthették meglepetések. Felvéve tagjai közé olyan egyéneket, akik ő általa akarták magukat a tisztesség biztosítékával ellátni.

De kizárta magából mindazokat, akik méltatlanoknak bizonyultak és ugyan-ezen intézkedést fogja foganatosítani azokkal szemben is, akiknek bűnössége kiderül, bárkik legyenek is azok.

Szükséges-e mondani, hogy az első nap óta a felháborodás érzése fogta el mindazon botrányokkal szemben, melyek a közvéleményt jogosan felizgatták.

Erélyesen követeli a köz ellen vétők, a szélhámosok, a tolvajok és gyilkosok szigorú megbüntetését.

Örökös ellenségeink gyűlölete képes csak arra, hogy ezekben az alávalóságokba belekeverje őt és elvárja, hogy ha már támadásait nem is szüntetik meg, — a rágalmazás sohasem rakja le fegyvereit, — de legalább bármely kis mértékben igazolja azokat.

Végül a Francia Nagy Oriens Szabadkőművessége szükségesnek tartja erősen hangoztatni, hogy az erkölcsiség helyreállítása nélkül a társadalom nem találhatja meg egyensúlyát és a haladás felé vezető utat.

Franciaország erkölcsi nagysága és a köztársaság jövője függenek ettől.

Franciaország Nagy Oriense.

Akik hazaérkeztek

Dr. B. O. tv.: tanoncvallomása az Unió-ban. (Befejezés)

II.

A Victor Hugo-miniature-rel végére értem azon nem-magyar ff. sorozatának, akiket nem értékeik szerint kötöttem csokorba — hiszen Wielandról szoltam, de Goethéről nem!, — hanem sorsuk azon közössége folytán, hogy mindenkik nemcsak ráakadt, már a szövetségünkbe lépésük előtt, a küldetése izére de harcukat meg is harcolták és szentélyeinkben csodálkozással jöttek rá arra, hogy az út, amit ők egyedül, pusztán belső sugallatra hallgatva, jártak, a mi több évszázados utunk s a cél, melynek energiáikat szentelték, időtlen idők óta hevit bennünket. Kik nálunk nyertek ösztönzést küzdelmükhöz, vagy azért jöttek munkáinkra, hogy lelküket újra és újra megmerítsék az emberiség varázsos acélfürdőjében, kívül estek tárgyamon, ha a szkv. ideáloknak bármilyen kiváló bajnokai voltak is. A terv az volt, hogy a körkép teljessége kedvéért megrajzolom néhány

magyar „hazaérkezett“ t. arcképét is. Szükség lett volna beszélnem, kikről szólhatni tisztesség s akiknek ragyogó emléke még a mi háborútól fáradt sziveinket is bearanyozza. De a magyar példák felvázolására nincs már idő s így legfeljebb azzal áltatom magam, hogy a hiányzó részt esetleg jövőre mutatom be Néktek. Hogy kik lesznek a magyar „hazaérkezettek“? Hát elsősorban Kossuth és emigrációs fűrsai, kik szintén életük főmotívuma: a szabadságharc szomorú elhangzása után Európa és Amerika legkülönbözőbb páholyaiban látták meg a világosságot s akik csak a tragikus záróakkord után ébredtek annak tudtára, hogy harcuk a szkv. eszmék, a felvilágosodás szellemének harca volt a sötétség, az elnyomó zsarnokság ellen s hogy heroikus küzdelmüket a civilizált világ minden részén előttük ismeretlen testvérek izgatottan dobogó szívvvel, aggodó szeretettel figyelték! Hozzájuk tartoznak azok is, akik akkor, mikor az abszolutizmus magát túlélni kezdte — Teleki László, majd Pulszky Ferenc, Ivánka Imre, Klapka stb. — a hármás láng meleget és szépséget árasztó világát Magyarországon meghonosítani igyekeztek. De, hogy az újabb idők szép alakjai is helyet kapjanak sorozatunkban, szólni fogok Eötvös Károlyról és végül a vér és arany tragikus szenijéről: Ady Endréről is. Most befejezésül olyanvalakiről számolok be, aki némileg átmenetet képez a nem magyar és magyar „hazaérkezettek“ között, hiszen amellett hogy a magyarságé volt, mint minden nagy szépséghez, joggal formál hozzá jogot az egész nagyvilág: Liszt Ferencről.

Hogy Liszt Ferencz — a csodálatos Frater Franciscus — is viselte köztényünket, erre a meglepő tényre csak 1909-ben bukkant Bókay Árpád Nagymester. A kutatások a következőket eredményezték: Lisztet a Frankfurt am Main keletén dolgozó „Zur Einigkeit“-ben vették fel Szövetségünk tagjai közé 1841 szept. 18-án. A főlvételi munkát Kloss fóm. vezette és Liszt Speyer, a neves költő karján lépett a szentélybe. Résztvett a munkán Lichnowszky herceg is, ki korának egyik legliberálisabb lelkű politikusa volt és Lisztnek erőszakos haláláig szeretett, bizalmas barátja. A tanoncot legénnyé és mesterré 1842 februárjában avatta a berlini „Zur Eintracht“ p. A porosz Iserlohn keletén működő „Zur deutschen Redlichkeit“ 1843 szept. 23-án díszmunkán ünnepelte Lisztet, midőn őt tiszteletbeli tagul is megválasztották, amiről az ünnepeltnek díszokmányt állítottak ki. A p. aranykönyvébe ekkor Liszt maga írta be a nevét s ezt az aláírást a legutóbbi időkig kegyelettel őrizték Iserlohnban. 1845-ben a zürichi „Modestia cum libertate“ szintén tiszteleti tagjává választja és ugyanezt teszi 1870-ben a Budapest keletén dolgozó „Egység a hazában“ nevű Jánosrendi □ is, melyből pár évvel később a Jánosrendi Nagypáholy sarjadt ki, mely aztán a magyar Nagy-Orienssel egyesülve a Szimbolikus Nagypáholyt alkotta. Liszt akkor, amikor a pesti p.-t látogatta, már abbé volt, de ezen azok, akik a Horváth Mihály püspök, vagy a Rónay Jácint és mások festéri tevékenységét ismerik, nem csodálkozhatnak. A Liszt nemes gyöngédségére és finom tapintatosságára mi sem jellemzőbb annál, hogy a bayreuthi „Zur Sonne“ nagypáholyt (melynek alapszabályai szolgáltak mintául a magyarországi Jánosrendi Szimbolikus Nagypáholy számára, ennek példája szerint szervezte szkvi felső hatóságát és választotta meg első Nagymesterül Pulszky Ferencet), valamint a „Zur Sonne“ égisze alatt dolgozó „Eleusis zur Verschwiegenheit“ című p.-t Liszt — dacára gyakori ott létének — sohasem látogatta: Liszt Bayreuthot — az ő legendás önfeláldozása és emberfeletti agitátása nélkül minden bizonnyal soha létre nem jövő Festspielhaus Bayreuthját a Wagner városának tekintette, ahol ő csak vendég, akitől jóízlése azt kívánja, hogy a vendéglátó stílusához alkalmazkodjék; Wagnerről pedig köztudomású volt, hogy a szkvességgel

nem rokonszenvezik. Így állott elő az a furcsa helyzet, hogy az abbé a protestáns Wagnerért távol maradt a páholy munkától. De a páholy tagjait ismerte s őket testvérekül tekintette. Am ha a baráti figyelem képessé tette is ilyen lemondásra, megfélemlítéssel Reá hatni nem lehetett. Pedig a csalhatatlansági dogma oly éles harcot provokált, mely nemcsak a világiak, de sok esetben az egyháziak lelkét is sulyos válságba sodorta. Róma kénytelen volt a legerélyesebb hangot megütni, Liszt abbét pedig igen mély és komplikált szálak fűzték Rómához. De hiába volt minden. A párisi „Chaine d'Union“, a francia szkvesség lapja 1886-ban ilyen szavakat közöl a Liszt-nekrolóiban: „A pápa csalhatatlanságát hirdetőik többször megkísérlették, hogy eltántorítsák Lisztet szövetségünkől; e főrekvétük azonban hiábavalónak bizonyult. Liszt meg tudta győzni az intoleránsokat, hogy a szkművesek mindig kifogástalanul működnek az igaz, a szép és a jó gyakorlásában, s Ó annyi sok jó embert talált a szövetségben, hogy fájdalom volna azt elhagynia“. Hogy Lisztet is azok közé sorolom, akik „hazaérkeztek“, vagyis azok közé, akik jelentékeny életük minden vonatkozásában ösztönösen, anélkül, hogy sejtelmük lett volna erről, a legmélyebb szkv. principiumok világítótornyának jelzései szerint hajóztak és amikor eredményes odysseyük után meglátták a lángjainkat és meghallótták a sziveink dobogását, csak akkor eszméltek rá, hogy nem voltak egyedül, mert minden tiszta és igaz ember az összes tiszta és igaz emberek gyönyörű láncának szeme, akár tud róla, akár nem. Liszt, mikor elérkezik hozzá a pesti nagy árvíz szomorú híre, így ír barátjának, Massart-nak: „Eszembe jut Magyarország, mely annyi nemes, bátor embert ajándékozott a világnak és hazafias lelkesedéssel vallom, hogy én is e régi magyar faj szülőtte vagyok. Ó, én drága távoli hazám, ismeretlen barátaim, szent családom; fájdalmas vészkiáltások szivem gyökeréig hatolt és megszegyenítve hajtom le fejemet, hogy ily soká nem gondoltam veletek!“ Hangversenyei jövedelmét mindig nemzeti és kulturális célokra fordította. A pesti károsultak javára nem kevesebb mint 24 ezer forintot zongorázott össze. Ezirányu bőkezűsége szinte már fantasztikus arányokat ölt: már maga az is felmérhetetlen, amit magyarországi kulturális célok érdekében áldoz; mindegy, hogy a magyar gazdaasszonyok árvaházáról, vagy a szegedi árvízkarosultakról volt szó; a nemzeti zenede 25 éves jubileuma alkalmával 6000 forintot szerzett össze jótékony célra. Sohasem magáért, mindig másokért dolgozott s állandóan — hiába tett ezért neki D'Agoult grófnő ezer szemrehányást — két kézzel szórta a jövedelmét a szegények, a nyomorultak felszegélyezésére. Tanítványait díjtalanul oktatta, és neki köszönhető a Zeneakadémia s a M. Kir. Operaház felépítése. Amikor hallja a szégyenletes hírt, hogy az isteni Beethoven Bonn-i emlékművére a gyűjtés alig eredményezett valamit — 142 francot! — gondolkodás nélkül vállalja, hogy az egész hiányzó összeget — ami csekély 60—70 ezer márkát jelentett! — egymaga összemuzsikálja! De ugyanigy az Ó segitésével jön létre a bécsi Beethoven- és Schubert, valamint a Weimar-i Goethe-Schiller-emlékmű is. Azonban, amikor 1839-ben a magyar főnemesség tekintélyes összeget ad össze egy Liszt-szoborra, vétőt mond és megható szavakban arra kéri az adakozókat, hogy a pénzen alapítsanak egy zenekonzervatóriumot, melyre egy hangversenye teljes jövedelmét adja — 1000 forinttal megtéve! De még anyagi bőkezűségét is messze túlhaladja az a másik bőkezűség, mellyel szelleme csodás kincseit, világszerte makulálanul ragyogó hirnevét — sajátmagát csaknem készségesen háttérbe szorítva, de igen sokszor az egész zenei világ gunyos mosolyával is szembeszállva — palástul borította az erre szorulókra. Amit Wagnerért és műveiért tett, az már nem is önfeláldozás, hanem a föld legregé-

sebb masochizmusa. És amikor élete vége felé az akkor felbukkant ifjú orosz komponistákon: Rimszky-Korszakowon, Borodinon és társaikon mindenki csak gunyolódni tudott, az agg Liszt volt az egyetlen, aki megértette őket és helyet követelt számukra! Gyönyörű szíves erények ezek, de mégis más valami az, amiért hevenyszett portréját a „hazaérkezettek“ sorozatába iktattam. Aki csak a Liszt élete külső eseményeit figyeli, kénytelen úgy látni a dolgokat, hogy ez a genie kiváltképpen Fortuna kegyeltje volt: a legkorábbi gyermekkorában már felismerték kivételes képességeit, kiképzését azonnal a legérdemesebb kezekre bíz-
ták és félig gyermek még, amikor Európa már mint csodát, mint a Zongora Királyát ünnepli. De belül, a boldognak vélt lelken, mély és hosszú seb húzódik: amit mindenki más büszkén és megelégedetten venne tudomásul, őt fájdalmasan érintik és szomoruvá teszik az üresnek érzett fömjéneztetések és gyökértelemek, tartalomnélkülinek vélt bókok, mert sokkal többet és jelentékenyen kevesebbet igényel, mint amennyit a sors kínál Számára: a cifra diszítésű koncerttermek el-
ragadtatott, hisztériás tömegei helyett egy-két tiszta lelket kívánna halászni a Muzsika meleg hullámain a meghittség vallásos áhitatában. A valóban nagy mű-
vészek voltaképpen mindig tragikus, árválkodó lelkének megható feltárulkozása ez: az igazi alkotó oly furcsán felhetetlen, hogy ezerszer inkább lenne két kicsi lélek megváltója, mint a hatalmas fejedelmek egész sorának unaloműző szórakoztatója, hiszen elvégre talán az a valódi művész legmélyebb műhelytitka, hogy csakis a művészetével megváltott lelkeken keresztül tud megváltódni! Liszt a hangverseny-
dobogón reátámadt csömör elől eleinte a szeminárium, a kolostor csendjébe kívánt menekülni, később pedig úgy tervezte, hogy a megutált virtuóz-pályától visszavo-
nulva erőit teljesen a zeneszerzésnek szenteli. De végül mindkét menekülési mód-
ról le kellett mondanla, mert megértették Vele, hogy ha Neki nincs is szüksége az emberek tapsaira, de az embereknek, megnemesülésük érdekében, okvetlen szükségük van arra, hogy utolérhetlen előadásának csodájában részesüljenek. Meg-
értették Vele, hogy neki nem a szemináriumban, hanem a zongorája mellett kell Istent szolgálnia és hogy, mikor mint alkotóra, a Haydn és Mozart testvéreinek vallásosságával szívében, a világi kompozíciók és a vallásos alkotások: az Esz-
tergomi mise, a Koronázási mise, a Szent Erzsébet-legenda, a zsolttárok és a Krisztus-oratórium mellett az egyházi zene nagy reformja vár rá, másrészt az is
szent kötelessége, hogy elnyomatásban szynylődő nemzetében ébren tartsa az el-
rablott jogai kivívásához feltétlenül szükséges önbizalmat. Amikor mindezt meg-
értették Vele, lehajtotta a fejét és belenyugodva végzetébe, elmenekülési vágyait
feladva visszaült a hangversenydobogón lévő zongorája mellé. Ezidőtájt lépett
szövetségünk tagjai közé és munkáink szellemében boldogan ébredt annak tuda-
tára, hogy olyanok közé került, akik hirdetik, vallják és gyakorolják is, hogy az-
zal teszünk a leghibátlanabban eleget a magunk iránti kötelességeknek, ha életünk
principiumának a mások iránti kötelességek teljesítését tekintjük. Ezért érkezett
haza Liszt Ferenc is, amikor szövetségünk tagjává lett s ez a magyarázata annak,
hogy minden rábeszélés dacára is haláláig hű maradt hozzánk. Hiszen hozzánk
hű maradni ugyanannyi az igaz ember számára, mint önmagához maradni
hünek.

Szemlélődésünk summájaképpen, ha arra a kérdésre kellene megfelelnem,
hogy mi is hát az a rejtélyes, megfoghatatlan valami, ami a Szövetségünkbe lé-
pőkben azt az érzést kelti, hogy hazaérkeztek, be kell vallanom, hogy a kérdésre
józanul, hűvösen megfogalmazott mondatokban felelni képtelen vagyok. A lélek
dolgai — a szkv. eszmék pedig még akkor is a lélek dolgai, ha förténetesen a

legmaterialisztikusabb célokért folyik a harc — mindig a transzcendentálist surolják, s a transzcendentálist mindenki csak azon a formanyelven közelítheti meg, amelyhez a legtöbb affinitással bír. Engedjétek hát meg nekem, hogy a kérdésre: miért van az, hogy munkáinkon minden igaz ember otthon érzi magát?, így válaszolhassak: azért, mert

*Hol igazság kell Tibornak és Bánknak,
hol bárkit is méltánytalanul bántnak,
mi ott vagyunk.*

*Hol lankadás gyötri a tiszta lelket,
míg önmagában új erőkre lelhet,
mi ott vagyunk.*

*Ahol a Mát már hívja szebb, jobb Holnap,
babonák, dogmák bárhogy is csaholnak,
mi ott vagyunk.*

*Hol a Gonosz az önző perccel érvel,
Bölcsesség, Erő s Szépség östüzevel
mi ott vagyunk.*

*És üzenjük: idők végtelenjéig,
míg minden drága Észme meg nem érik,
mi ott leszünk!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe kialakulásától napjainkig

II.

A XVIII-ik század magyar szabadkőművessége

A szabadkőművesség és a magyar polgárság kialakulása

Szekfü Gyula nagy magyar történelem könyvének XVIII-ik századról szóló kötetében a század első felének uralkodó felfogásául a barokk-katolikus szellemet jelöli meg. Ezt a magyar és katolikus életfelfogást — írja — a század második felében előretörő szabadkőművesség oly annyira visszaszorítja, hogy a nagy francia forradalmat megelőző időkben már-már egészen „nemzetközivé” válik a magyar közélet képe. „Bár sok lelkes ember” volt a páholyokban, — folytatja bírálatát — akik a humanisztikus és filantropikus működést tartották főfeladatuknak, mégis a szabadkőművesség hozzánk már abban a „kialakult stádiumban” érkezett el „amikor minden pozitív vallásosság ellenfétét jelentette.” A „testvérek” többsége szerinte egy „homályos, alakatlan, sokféleképp kitölthető és magyarázható Isten fogalmat” vallott magáénak és ezáltal az angol-francia felvilágosodás „metafizika-ellenes racionalizmusát” terjesztette.“

Az élet „elvilágiasodása”, a dogmáknak és az egyház parancsainak kiirtása

a „mindennapi kérdések közül“ Szekfü szerint kétségtelenül a szabadkőművesek működésének tulajdonítható. De különös erővel a katolikus egyház ellen tör a szabadkőművesség, amelyik „egészbe véve az új szellemű Magyarország kialakulásának egyik legfőbb tényezője s a legelső, mely már helyzeti energiát gyűjtött magának, hogy hozzá kezdhesse a régi életformák megváltoztatásához“.*

Szekfü álláspontja nagyjába fedi a mai magyar történészek felfogását a szabadkőművesség XVIII-ik századi szerepét illetőleg. Megállapításai nagyjában helytállóak, de mert vázlatosak és nem alapulnak a század oly sok irányú páholyéletének széles ismeretén, részben vitathatók is. A szabadkőművesség már akkor sem jelentkezik egységesen nálunk. A páholyok egy részének forradalmi és voltairianus életfelfogásával szemben ott találjuk a misztikumba vesző „testvérek“ nagy tömegét és ott a vallásos élet, köztük a katolikus papság nem egy jelentős képviselőjét is.

Ugy Szekfü Gyula, mint Mályusz Elemér akkor járnak a szabadkőművesség igazi lényegéhez és jelentőségéhez legközelebb, amikor a magyar polgárság kialakulásában való szerepét kutatják. Kik voltak szabadkőművesek? Nagy részt nem írók és nem tudósok; ismeretlen szürke nevek, akiknek emléke jórészt nem ment át az utókor fudatába. A szabadkőművesség terjedése a Habsburg birodalomban inkább mint bárhol felülről lefelé történt. A királyi család tagjaitól kezdve egészen kis és jelentéktelen kormányzóknáig tisztviselőikig mindenki benne volt, aki az állami életben, vagy a közelet terén érvényesülni akart. Lassanként kialakul az állami élet hatalmas apparátusa mellett egy másik, fitokban dolgozó és nem kevésbé hatalmas testület, amelynek hercegi vezetői bizonyára egészen más elgondolással voltak a szövetség céljairól és hivatásáról, mint ahová tagjaik egyrésze juttatta a szövetséget a felvilágosodás eszméinek hatása alatt a történelmi ható erők nyomásának engedve.

A magyar szabadkőművesség e százados összetételét vizsgálva a következő társadalmi rétegek jelenlétét állapíthatjuk meg: nemesség, városi polgárság és az előbbi kettőből kikerülő középosztály. Nagyszébenben és Kolozsvárt a gubernium tisztviselő kara, az akkori állami gépezet legértékesebb és legbefolyásosabb tagjai vesznek részt a szövetség működésében. A polgári rendet mindössze néhány író és városi notabilitás képviseli. Az igazi vezetés itt épűgy, mint a felvidéki és a budapesti páholyokban a nemesség kezében van. Különösen nagy azoknak a nemeseknek száma, akik vagy az egyre jobban kifejlődő állami élet valamelyik posztját töltötték be, vagy pedig vagyoni leromlásuk révén a reformokat követelő és a polgársághoz közeledést kereső elégületlenek táborához tartoztak. Kimondottan polgári származású és polgári jogait öntudatosan érvényesíteni akaró szabadkőműves aránylag kevés volt a magyar páholyokban. Számuk csak akkor kezd nőni, amikor Mária Terézia uralkodásának második felében a szabadkőművesség Budán, Pesten, Pozsonyban és a többi nagy városokban gyors elterjedése révén arisztokratikus elzárkozottságából egyre jobban kezd engedni.

A polgári származású szabadkőművesek öntudatlan magatartása és a nemesi elem szerepe mellett elfőrpülő befolyása indította talán Mályusz Elemért arra, hogy a szabadkőművesek jelentőségét a magyar polgárság kialakításában ne tartsa jelentékenynek. A „magyarországi polgárság a francia forradalom korában“ c. kitűnő tanulmányában** többek között ezt írja „a polgári egyenlőség gondolatát magukkal a polgárokkal „még a szabadkőműves páholyok sem ismertették meg, noha

*Hóman-Szekfü. Magyar történelem VI. Budapest. 343—348 oldal.

** Mályusz Elemér A magyarországi polgárság a francia forradalom korában. A Bécsi Magyar Történelmi Intézet évkönyve. I. kötet 1931.

az ezek által terjesztett világnézet az a tényező lehetett volna, amely a belső lelki felszabadulás útját megindíthatta volna, hogy végül is a nemesi élelfelfogás kereteit szétförve, annak helyébe a polgárit fejlessze ki. A hatás elmaradásának az volt az oka, hogy a szabadkőműves tanítások szóltak ugyan nagy általánosságban az ember jogairól, ellenben már nem nyertek alkalmazást olyan konkrét társadalmi kérdésekben, amelyek a magyar polgárság sorsát közelről érintették. II. József alatt a szabadkőművesség virágzása dacára a páholyok tagjai között nem voltak olyanok, akik a polgári rendűekkel megértették volna, hogy miként használhatnák fel saját érdekükben a szabadkőművessé jelszavait. Pedig a budai és pesti páholyokban, nemcsak az a Molnár János evangélikus lelkész szerepelt, aki Manch Hermaeon-jának tanúsága szerint rajongott a felvilágosodásért s az azt képviselő II. Józsefet többre becsülte az ezeréves alkotmányánál és a szent koronánál, hanem a tagok sorába tartozott az a Kreil Antal és Werthes Frigyes is, akiket a bécsi szabadkőművesek egyik vezére, Von Swieten neveztetett ki a pesti egyetem filozófiai, illetőleg esztétikai tanárává. De még ők, a nyugattól az idegen környezetből jött tudósok sem sietnek felvilágosítani a polgártársaikat s hagyják, hogy azok számára a szabadkőműves tanok légüres térben koválygó ábrándképek maradjanak.“ (Mályusz Elemér: A magyarországi polgárság a francia forradalom korában 23-ik oldal.)

Mályusz szerint a polgárság öntudatlanságán kívül a szabadkőművesség polgáriásió szerepét a 80-as években elterjedt illuminatus irányzat is nagyon akadályozta. A Weishaupt bajor illuminatus-vezér szabadkőműves rendszer rohamosan ismertté lett nemcsak Bécsben, de a magyar páholyokban is. A legelőkelőbb és sokszor a legképzetebb szabadkőművesek tagjai lesznek az új iránynak és ezzel az amugyis több részre szakadt páholzéletet még inkább szétforgácsoltá, célkitűzéseiben szétesővé tették.

Az illuminatusok, rózsakeresztesek és az „ázsiai testvérek“ nagy befolyásuk és elterjedtségük ellenére a szabadkőművesség hanyatlásához, eszményeinek félremagyarázásához és sok tekintetben neveltségessé tételéhez járultak hozzá. A még öntudatlan polgári elem leginkább ezekben az irányokban élte ki magát, mert jó darabig nem akadt sem a saját soraiban, sem a deklasszálódó nemések között olyan, aki hátrázott formába öntötte volna politikai vágyait és alig-alig észrevehető új élelfelfogását.

A magyar szabadkőművesség szerepét a magyarországi polgárság létrejövételében nem értjük meg, ha nem vesszük közelebbről szemügyre a XVIII-ik századi Magyarország társadalmi rétegződését. A Nyugat nagy nemzeteivel szemben nálunk a nemesség száma, politikai befolyása sokkal nagyobb volt semmint azt egy ujonnan feltörekvő társadalmi osztály, a polgárság meg tudta volna semmisíteni. Sajnos társadalomtörténeti szempontból ez a kor oly kevésbé ismert, hogy a magyar polgárság kialakulását csak nagy körvonalaiiban tudjuk követni. Mályusz Elemér fent idézett tanulmánya és a már azelőtt német nyelven megjelent kitünő vázlat (Geschichte des Bürgertums in Ungarn. Vierteljahrschrift für Sozial und Wirtschaftsgeschichte XX. 395.) nagyszerűen világítanak rá a magyar polgárság lassu kibontakozásának ma még nehezen észrevehető körvonalaira. Szerinte a magyar polgárság kialakulását semmiben sem lehet a franciáéhoz hasonlítani. Ha hasonlatot akarunk mindenáron keresni, akkor csak a német polgársággal lehet bizonyos rokonvonalakat találni. A magyar és német polgárság küzdelme a nemesi és a polgári rend „ellentétéből“ fakadt. Groethuysen szerint (Die Entstehung der bürgerlichen Welt und Lebensanschauung in Frankreich. I—II. Halle, 1927.) a francia polgárság a 17. század folyamán elsősorban a „vallásos, a kö-

zép kori világnéz s sulya alól szabadítja fel magát, még pedig saját erejéből s alakítja ki vágyainak, törekvéseinek megfelelőleg a polgári világ képét." (Lásd Mátyusz fentidézett tanulmányát.)

Ezzel szemben a magyar polgárságra a nemesi világ életszemlélete hat. Utánozni vágyik azt és nem igyekszik lerombolni. Nem egy új és igazságosabb társadalmi élet feltételeiért küzd, hanem a nemesség által ingyent eljogokért, a hatalomban és a hatalommal járó kiváltságok élvezéséért. Éppen ezért a polgárság nagy része nem forradalmár. Érvényesülését békés eszközökkel, a nemesi világ életformáihoz és gondolkodásához való szolgálai alkalmazkodással óhajtja elérni. Eckhardt Sándor „a francia forradalom eszméi Magyarországon” c. szellemtörténeti munkájában szintén ezt a felfogást vallja. A magyar polgárság felszabadulását elsősorban az elégtelen és leszegényedett köznemesek próbálják hol békés, hol erőszakos uton megvalósítani.

A Martinovics összeesküvés szereplői jórészt szintén köznemesi származásúak, akiket a saját osztályukkal való meghasonlás kerget a polgárságot forradalmi uton uralomra juttatni akarók táborába. A francia forradalom okait illetőleg két felfogás áll mereven szemben és ez a felfogás többé-kevésbé a magyar viszonyokra is alkalmazható, különösen Martinovicsék összeesküvéséről. Az egyik szerint a nagy francia forradalmat filozofiai és társadalmi eszmék készítették elő, a másik a gazdasági erők elsőbbségét hirdeti. Eckhardt az idealista felfogást vallja a francia forradalom okait illetőleg és Taine felfogását követve 1789 döntő eseményeiben a század nagy írói: Montesquien, Rousseau és Voltaire eszméinek megvalósulását látja. Ezzel a tudományos állásponttal rokon Mornet Daniel legújabb elmélete is (La préparation intellectuelle de la Révolution 1930 Paris) amely azt vallja, hogy a francia forradalom a század nagy íróinak évtizedes előkészítő tevékenysége nélkül nem következett volna be. A materialista történelemszemlélet a fenti idealista elgondolással szemben a forradalom okait és a polgárság uralomra jutását a század francia társadalmának osztályharcaiból magyarázza és a nagy írók propagatív tevékenységét materialista tényezőkre vezetve vissza azok jelentőségét másodrangúknak tartja.

Nincs szándékunkban e két felfogás igazát vitatni, mert minket elsősorban a magyar viszonyok érdekelnek. Eckhardt könyve a maga gazdag dokumentáris anyagával éppen azt mutatja, hogy nálunk mennyire el voltak a francia forradalom alapvető gondolatai terjedve. Voltaire, Rousseau, Montesquien magyar követői ugyanolyan hévvel ostromolják a rendi társadalom addig bevehetetlennek vélt várait mint francia mestereik. De míg a nagy francia írók gondolatai hazájukban elsősorban a polgárság öntudatosításához járultak hozzá, addig nálunk a nyugatos máveltségű köznemesség forradalmasítását eredményezték. Nem a polgárok rajonganak a jacobinus gondolatokért, hanem a nemesség. Ez a különös és sajátos helyzet magyarázza meg a szabadkőművesség szerepét is a magyar polgárság világ szemléletének kialakításában. A felszabadulni vágyó polgárság élére az az elégtelen, leszegényedett és osztályhelyzetével meghasonlott köznemesség áll, amelyik már a 60-as években örömmel olvassa az akkor még ártatlannak látszó regényeket, röpiratokat és filozofiai munkákat. Sajnos, a nagy francia írók eszméi elterjedtségük ellenére sem tudtak kialakítani nálunk egy olyan egységes és a magyar viszonyokat figyelembe vevő ideológiát, mely képes lett volna a rendi társadalom ellen küzdők frontját legalább nagyjában egységessé tenni. A magyar polgárság küzdelme sikertelenségének okait keresve azt elsősorban a külső körülmények eleinte kedvező, de csakhamar kedvezőtlen alakulása mellett a magyar polgárság ki-

csiny számában, gazdasági, politikai és szellemi életképének kialakulatlan voltában kell keresnünk.

Kikből állott a XVIII-ik század magyar polgársága? Negyvennégy bánya és szabadkirályi város lakóiból, akiknek egy része polgárjoggal rendelkezett és a jobbágyokkal szemben lényegesen jobb helyzetben volt. Mályusz szerint a magyarországi bánya és szabadkirályi városokban három társadalmi réteget lehet e korban megkülönböztetni: (A mezővárosokról nem beszél, mert ezek lakói vagy jobbágyok voltak, vagy földesuraktól függtek.) A legelső és legszegényebb réteg a zsellérség és ipari munkásság volt, amelynek nagy tömege nem rendelkezett semmilyen magántulajdonnal. Polgárjogot pedig csak az önálló műhellyel rendelkezők nyerhettek. Ebből a társadalmi rétegből alakul ki lassanként a munkásosztály, a mai proletáriátus, amelynek első képviselője, politikai jogainak első hangoztatója Tancsics Mihály volt.

A második réteget a polgárjoggal rendelkezők alkották. Ezeknek a száma rendkívül kicsi volt. II József alatt az ország lakosságából 325 ezer volt városlakó, de a polgárjoggal rendelkezők még egy ötödét sem tették ki a bánya és szabadkirályi városok lakosságának.

A harmadik csoport Mályusz szerint az a kicsi nemesi réteg, amely a XVIII-ik század folyamán a városok élére kerül és azok tényleges vezetését intézi. A polgárság a nemesi elem előretörésének nemcsak hogy nem állt ellene, de városai vezetését szívesen bízta arra az osztályra, amelyiktől jogai érvényesülését inkább remélte. A nemesi élet és előjogok vonzása különösen a gazdag német polgárságra volt erős, amely szívesen vette az összeházasodást is.

A század közepén még nagyföbbségben német polgárság lassan magyarosodni kezd. A magyarosodás kettős. Vagy a gazdag német polgárság és a leszegényedő, de magát anyagilag még többé-kevésbé tartani tudó nemesség házasodik össze, vagy a már teljesen leszegényedett és a proletársorsba süllyedt vidéki származású nemesség keveredik a szegény polgársággal. Mindkettő eredménye a városi magyar polgárság kialakulása és gyors előretörése a városok vezetésében.

A nemesség és a polgárság egymás mellett élése nem volt mindig csendes és harmonikus. Vitéra, ellentétre bőven nyílt alkalom. Az ellentétek okai — Mályusz Elemér szerint — a XVIII-ik században mindig „materiálisak”.

A magyar polgárság fent vázolt kialakulása távolról sem olyan gyors és az ország egész életére kiható, mint a nyugati nagy államokban. A Habsburgok iparpolitikája, amely Bécset és Csehországot helyezi előtérbe és vámrendszerével valósággal Ausztria gyarmatává süllyeszti Magyarországot, hosszú ideig megakadályozza a hazai gyáripárt és ezzel kapcsolatban a kapitalista termeléssel járó eleven városi élet kifejlődését. Városaink s köztük még a legnagyobbak is patriarkális életformáiknál fogva inkább hasonlítanak a középkor német városaihoz, mint a hasonló nagyságú, de szellemi és politikai életében torrongó XVIII-ik század közepi francia városokhoz. A kor modern gondolatait, az irodalom és tudomány legújabb eseményei eljutnak ugyan a legelzártabb erdélyi városba is, olvasókra, követőkre, sőt néha lelkes apostolokra találnak, de az a réteg, amely a nyugati eszmék befolyására cselekedni is tudna, megreformálni óhajtaná saját és nemzete helyzetét, rendkívül kicsiny és a hatalom minden lehetőségétől távol áll. És mégis a talaj a 80-as években egyre alkalmasabbnak látszik egy nagyvonalú polgári élet kezdeményezésére.

A magyar polgárság első öntudatos megnyilvánulásai II József korára esnek. És hogy ez az öntudatosodás bizonytalanul bár, de megindulhatott, abban

a szabadkőműves páholyoknak nagy szerepük van. Látszólag ez a szerep jelentéktelen, mert sem politikai tettekben, sem irodalmi alkotásokban nem nyilvánult meg a 80-as évek kezdetén és amikor megnyilvánult II Lipót és Ferenc alatt akkor is csak bátorítanul és külső erők kezdeményezésére. A szabadkőművesség tehát látszólag kevésbé járul a polgári életszemlélet kialakulásához és a polgárság osztályjogainak kivívásához, valóban azonban a páholyok azok a külső keretek, amelyek láthatatlanul előkészítik a polgári gondolkodás kifejlődését és tudatosodását. Az átalakulás a nemesi és a polgári világ életformái között lassu és alig észrevehető. Már maga az a tény, hogy a páholyokban nemesek és polgárok bizonyos eszmék és gyakorlati elgondolások jegyében találkozni tudnak és hogy összejöveteleiken a közös megegyezés alapján próbálnak terveket megvitatni, arra mutat, hogy a nemesség merev osztályszemlélete kezd lassanként egy szabadabb életfelfogásnak helyét engedni. A páholyok gyakori összejövetelei, a munkák és a vacsorák egyaránt olyan közlésébe hozták az addig egymással alig-alig érintkező és érdekellentétben álló nemesi és polgári származású szabadkőműveseket, hogy az addig más formában és más keretek között alig volt elképzelhető.

A szabadkőművesség elsősorban a tartományi székhelyeken és a nagyobb szabadkirályi városokban vert gyökeret. Erdélyben a kormányzóság tisztviselőikara alkotta a „testvérek” jórészét, akik egymást vive be a páholyokba és ott a *szabasi, kolozsvári* befolyásosabb polgárokkal találkozza befolyásuk egyre jobban éreztetik városaik, megyéik és tágabb viszonylatokban tartományaik vezetésében. A nagyszabasi Brukenthal muzeum gazdag anyaga és a kolozsvári egyetemi könyvtárban ujonnan felfedezett, de kiadatlan szabadkőműves levelezések azt bizonyítják, hogy a páholyok polgári és nemesi származású tagjai között nemcsak baráti, de eszmeközösségi kapcsolatok is voltak. A nagyszabasi páholy a szabadkőművesség alapelveihez hűven tagjai toborzásánál nemzetiségi, vallási és osztálykülönbségekre nem tekintett. A páholyoknak alig két évfizetéses működése alatt több mint kétszáz tagja volt, köztük katolikus, református és unitárius papok. A főnemesek mellett köznemesek és polgárok adtak a gyakori „munkákon” és „vakolásokon egymásnak találkozókat és a magyarok és szászokon kívül zsidó, görög és nagy számú román „testvért” is találunk Szabasi és a többi erdélyi páholyokban. Ugyanez a helyzet a felvidék eleven szabadkőműves műhelyeiben is, ahol a nemesség és polgárság közös gondolatban csak a szabadkőműves eszmék zászlaja alatt tud egyesülni. A páholyok összetétele tehát már alkalmas volt arra, hogy gyakorlatban szűk környezetben bár a polgári egyenlőség gondolatát megvalósítsa. Természetesen ez a „szabadkőműves egyenlőség” csak ott volt észrevehető és csak ott ért el a páholyok körén túlmenő sikereket, ahol a szabadkőműves eszméket komolyan vették és egy-egy nagy egyéniség önzellen munkája révén komoly eredményeket is könyvelhettek el. Mályusz Elemér akkor, amidőn a szabadkőművesség polgárisító jelentőségét leértékeli, megfélemedezik azokról az apró és látszólag jelentéktelen tényekről, amik külön-külön mind elhanyagolhatók, de együtt jelentős erőt képviselnek. Minden együttlét és így a páholyok szigorúan zárt és diszkrét munkássága, amely a kívül álló kortársak előtt csaknem teljesen ismeretlen volt lassanként közös szellemet fejlesztett ki, ami külön-külön az egyesek lelkét formálta át és együttesen létrehozta a XVIII-ik század magyar szabadkőműves típusát. Ha a század azon nagy embereinek jellemeit vizsgáljuk, akik a szabadkőműves mozgalmakban ténylegesen komoly részt vettek, lehetetlen észre nem vennünk mindanyiak közös vonásait, mik határozottan jellegzetessé és a páholyokban kívül állók nagy többségétől elütővé tették őket. Ilyen jellegzetesen sza-

badkőműves jellem Kazinczyról, Aránkáról és a többi szabadkőműves írókról nem is beszélve: Draskovich, Bánffy és Cserey Farkas, vagy Fricsi Fekete, a kolozsvári páholy megalapítója.

Mindannyian a felvilágosodás emberei, akik a kibontakozó új világ eljövete-
lét érzik és akarják már, de aufklárista humanizmusuk széles világában nem ta-
lálják a gyakorlati megvalósíthatóság útjait. Ezzel, tetteikkel hatnak, jelleme-
ket formálnak és közbe ők maguk is tovább formálódnak, de hatásuk megfogha-
tatlan és ma már alig-alig mérhető fel.

A szabadkőművesség nagy gyakorlati jelentősége a jellemformáláson kívül
a közvéleményt formáló erejében volt. Abban az időben, amidőn német, magyar
nyelven lapok Erdélyben és Magyarországon nem igen jelentek meg, a páholyok
sűrű összejövetele, a testvérek egymással való állandó kapcsolata, a hétköznapi
élet sokféle problémáinak megvitatásai kezdték kialakítani azt, ami a mai közvé-
lemény primitív őskének volna nevezhető, Természetesen mindez főként csak a
„testvérek“ szűk körére terjedt ki, de ha meggondoljuk, hogy a 80-as években
közel 2000 magyar tagja volt a Habsburg birodalom páholyainak és e tagok jó-
részét a legbefolyásosabb és a legmagasabb társadalmi rétegekből kerültek ki, akkor
el tudjuk képzelni nagy nevek és ma már felkutathatatlan, vagy nehezen hoz-
záférhető adatok nélkül is a XVIII-ik század magyar szabadkőművességének nagy
társadalomformáló erejét. Ma azonban, ha az igazi hatást teljes mértékben figyelembe
akarjuk venni, akkor azt a nagy társadalmi tevékenységet is szem előtt kell tar-
tanunk, amit szabadkőműves szellemben a század sok-sok névtelen szabadkőmű-
vese ismerősei, barátai körében és az élet legkülönbözőbb pontjain tett. De e ha-
tások oly sokfélék és sok tekintetben rokonvonásokat mutatnak a szabadkőmű-
vességen kívüli elméletek nem egy tételével, hogy ezt ma megállapítani tel-
jességgel lehetetlen. Szegények gondozása, tanulók neveltetése, a tudomány és az
irodalom pártolása, a népek, országok és felekezetek közötti ellentétek csökkentése
egy új, a faji, társadalmi és vallási különbségeken felülálló világgép kialakítása mind
a XVIII-ik század magyar szabadkőművességének műve.

E sok-sok láthatatlan hatásra gondolva mondta Kazinczy a szabadkőműve-
sekről, hogy még egy társaság sem tett annyi jót, az emberiséget semmi nem ne-
mesítette úgy, mint ez. Ezekre illett: a Vos estis sal terrae. *) Majd ugyancsak a
szövetség jelentőségét tárgyalva így folytatja Szirmay Antal a Magyar jakobinusok
története című könyvéhez írt megjegyzéseiben: **) ezen veszedelmes időkből, mi-
dőn a setétség fiait győzni látszottak, kígyót-békát kiáltott a világ ezekre. Az a tár-
saság, mely Frídrichet és Leopoldot az atyát I-ső Ferenc római császárt látta a
maga négyzögeiben, nem ígryezhetett a trónusok felforgatásán; s amely társa-
ságnak fődíszei közé számláltattak XIV. Kelemen s annyi sok cardinalis és püs-
pök s több pápista pap, az nem lehet ellensége a vallásnak.“

Kazinczy megállapítása nagyjában helytálló, de ami a szabadkőművesség és
a vallásosság e századi viszonyát illeti, helyreigazításra szorul. A páholyok ugyan
sem nyíltan, sem titokban vallásellenes működést nem fejtettek ki, de a külön-
böző felekezetek együttműködése lassanként mégis a vallási érzés erő elszíntelene-
déséhez vezetett, utat nyitva egy dogmáktól független, fag és sokfélékép értelmez-
hető vallásos életszemléletnek.

*) Ti vagytok a föld sója.

**) Megjelent Budapesten 1918-ban. „Az első magyar köztársasági forradalom“ címen. A
fenti idézet a 11—12-ik oldalról van.

A deista életfelfogás gyors elterjedése nagyrészt a szabadkőművességnek tulajdonítható bár ez a világszemlélet más utakon is terjedt és a szabadkőművesség nélkül is hatást gyakorolt volna az akkori magyar társadalom egy részére. De mert a szabadkőművesség elvi gondolatai és gyakorlati életformái egy oly világnézet bölcsőjét ringatták, mely végső céljában egy akkor még utopisztikus, osztály, faj és házfeletti egyelőre lelki alapokon nyugvó „ember hazát” akart létrehozni, még a szövetség legenyhébb és legkevésbé hű tagjai merev egyházi és rendi felfogását is meglazította.

A Magyarországon és Erdélyben rohamosan előretörő deista szellem ellen hiába veszik fel maguk az egyházak is a küzdelmet, az új felfogás még a papság körében is hódítva tör előre.

A vallásos élet visszahanyatlása általános európai jelenség, de e visszaesés nagysága és üteme nem mindenütt egyforma. Kisérő jelensége a materialista filozófia és a szkepticizmus elterjedése, amelyet elsősorban a francia forradalmat előkészítő nagy francia írók és bölcselek terjesztettek.

Erdélyben különösen erős az új szellem tábor. Szabó József egyháztörténetész e század utolsó negyedének vallásos és irodalmi életével foglalkozva megállapítja a vallásos élet hanyatlását, de a felvilágosodás különböző irányainak legjelentősebb forrását már nem tudja észrevenni. Pedig az erdélyi országgyűlés katolikus rendi Alsófehérmegye képviselőinek kérésére már nagy támadásra készülnek 1791-ben az ellen a szabadkőművesség ellen „amely Erdélyben egyre jobban az ötödik befogadott vallás szerepét” kezdi játszani. A támadás elmaradt, de az ellenerők elhalgatva bár egyre inkább készülnek az új szellem vérbe fojtására.

A győzelem e század végén úgy látszik a liberális — deista — szabadkőműves felfogást juttatja uralomra az osztálytársadalom feudális és erősen egyházas világfelfogása felett megteremtve az új életszemlélet politikai formáit is.

A szabadkőművesség és a falu.

(K. S. tv.: előadásának befejező része)

Három évvel ezelőtt felvázolt munkatervünkből idézek:

„Kulturális téren szükségesnek látjuk kulturviszonyaink állandó szemmel tartását és ismertetését s ennek keretében, helyesebben: ennek a feladatnak a végrehajtására az *Erdélyi Magyar Kulturhivatal megteremtését*.

Ez az intézmény a szászoknál már évek óta megvan és hasznos tevékenységet fejt ki (Kulturamnt). Az erdélyi magyarság is keservesen érzi hiányát, de vallási széttagozódása és napi politikai harcai miatt nem tudja megteremteni. Míután az szk. ség ugy az egyik, mint a másik nehézség fölött magasan áll, szinte predestinálva van arra, hogy organikus szervezetét a cél megvalósítása érdekében felhasználja. Teremtse meg az erdélyi szk. ség az erdélyi magyar kulturhivatalt, illetve gyakorolja annak szellemi tartalmát, anélkül, hogy külső és látható organizációját is megalkotná, bár erről is lehetne szó. Nem a külsőség, hanem a belső lényeg a fontos.

E kulturhivatal legközelebbi teendői — a falura vonatkoztatva — a következők lennének:

- a) népkönyvtárak létesítése,
- b) vándorelőadások rendezése falvakban.

Gazdasági tekintetben :

A háziipar felkarolása azzal, hogy egyelőre Brassóban, később összekötéseinkel, a főbb nagyobb városokban is a népi szöttesek, kézimunkák, népművészeti alkotások propagálására és értékesítésére mintavásári jellegű kiállításokat rendezünk, esetleg állandó lerakatokat létesítünk.

A fiatalok egyik falumunkásának a véleménye szerint a falu-képzés ügyét csakis egy felállítandó népfőiskolával lehetne megoldani. „Népfőiskola“ alatt az író valószínűleg államilag intézményesített szervre gondol. Ez, legalább én úgy érzem az, ami hatás és tehetőségi körünkön kívül fekszik. Valamire azonban ezzel kapcsolatban is fel kell hívnom a figyelmet. Egy fiatal unitárius pap, szervezett már valami népiskola féléit. Az iskolának három előadója van : ő, a tanító és a falu eléggé képzett asztalosa. A pap a történelmet adja elő, különös tekintettel a művelődés-történetre, a tanító az irodalmat, de úgy, hogy inkább olvassa, vagy olvastatja az irodalmi műveket, az asztalos a számitant. Az iskola hallgatóinak száma 40—50 felnőtt ember. A kiszabott időt általában nem tartják be, mert nem tudják abbahagyni az olvasás, különösen ha regényről vagy történetről van szó és nehezen szakítják meg a versenyszámolást is.

Ujabbán, a többség kívánságára be kellett vezetni az eszperantó nyelvet is, mert igen kíváncsiak voltak rá, mint az emberiség „közös nyelvére“.

Ennyi, amit a falu felé közelítés és az ottani munkálkodás gyakorlati lehetőségei közé egyelőre fel tudtam venni. Nem éppen sokrétiű és nem is nagyon dus célkitűzés lenne mindezek megmunkálása. Nagy akarattal és nagy lendülettel sikerre is lehetne vinni őket. De : tudom letörtségünket, ismerem fáradtságunkat, ami természetes következménye annak az anyagi válságnak, amely egyénenként is, összességünkben is fojtogat bennünket. Nem is merlek arra kérni benneteket, hogy elfelejtett munkatervünk e célkitűzéseit újra kötelességünkké tegyétek, sőt meghordozzátok őket a főbb keleteken is, mert csak így tudnánk átfogó tartalmu és erejű munkát kifejteni ebben a kérdésben. Mondom, nem is merem ezt kérni, bár hiszem, hogy ha Kolozsváron akkora lelkesedéssel megszavazott napilap ügye valóban gyümölcsöző érik, úgy e lapon keresztül mindezt könnyedén megcsinálhatjuk.

Tartanunk kell azonban attól is, hogy ezt a lendületünket sem követheti siker. Így aztán csak arra kérek benneteket, hogy az összes keleteken tegyétek magatokévá a régi munkatervnek azt a pontját, amit írásom elején idéztem :

„Az erdélyi páholyok bensőségesen támogassanak minden nivós és fistaszellemű kulturmozgalmat s ezeknek részleges megnyilvánulásait...“

*

Nem volt céloom a falu lélektani, szociológiai, egészségügyi, gazdasági és más részletproblémáiról kimerítő és tudományos anyagot összehozni. Ezt azoknak kell elvégezniök, akik nagyobb felkészültséggel, mint szakértők nyulhatnak hozzá.

Az én céloom csak az volt, hogy ennek a munkának a fontosságára felhívjam a figyelmeteket s a kérdéssel kapcsolatban néhány gyakorlati lehetőségre is rámutassak. Alaptételelem ez volt : a falunak mindazt tudnia és birtania kell, amit az eddigi farsadalmi formák az emberiség javára és előrehaladására kitermeltek, hogy ezeknek birtokában és ezektől megnemesülve harcolja meg majdan az öfödik rend harcát, ha ennek ideje elkövetkezik.

BELFÖLDI SZABADKÖMÜVESSÉG

Az aradi Concordia új lendületet kíván belevinni az erdélyi szkségbe

A Concordia p ezévi május 3.-án megtartott munkáján ifj. B. S. t a „Blaubuch der Freimaurerei“ legutóbb megjelent kötete alapján tájékoztatta a t-eket a világ szkségének mai helyzetéről. A Blaubuchnak ez a kötete pontos statisztikai adatokkal keresztmetszetét adja minden országban a szkség helyzetének és felemlíti azokat a fontos eseményeket, melyek az elmúlt évben az egyetemes szkségre jelentőséggel bírtak. Értesültünk arról a hatalmas eszközökkel támogatott emberbaráti munkáról, melyet az angol szkség végzett és élénk tárult a lesújtó kép, melyet a német szkség nagyrészének hitehagyott pálfordulása nyújtott. A romániai szkségről a Blaubuch nagyon röviden emlékszik meg.

Az elhangzott beszámoló nyomán önkéntelenül párhuzamot kellett vonnunk a külföldi események és a mi belső tevékenységünk között. Őszintén be kellett vallanunk, hogy azok a külső és belső okok, melyek az utolsó esztendőben az egész erdélyi Jánosrendi Szövetségre nyomásztóan és bénítólag hatottak, az aradi Concordia p mindeddig példásnak emlegetett lendületes és lelkes munkásságát is elbágyasztották. Meglepetést keltettek azonban még a Concordia kebelében is azok a visszhangok, melyek az elhangzott könyvismertetés nyomán páholyunkat olyan megmozdulásra készítették, amellyel új, erőteljes vérkeringés áramát indíthatja meg az erdélyi jánosrendi pp-ban.

Az előadás fölött megindult vita első felszólalója dr. K. K. tv.: „a szkség azent és magasztos eszményeivel szembeállította a szk egyesek gyöngeségét és gyarlóságát. Követelte, hogy szk t a profán élet viszontagságaival és minden támadással

szemben is eszméink szellemi tartalmának igyekezzenek százszázalékosan érvényt szerezni. Dr. R. C. t lelkes szavakkal hívta fel a t-eket: okuljanak a németországi példán és ne hagyják figyelmen kívül ama felhőket, melyek a romániai szkség feje fölött tornyosulnak. E probléma minden vonatkozásának megvizsgálására külön vitaestét javasolt. F. E. t véleménye szerint a szkség fegyverei nem alkalmazsak a durva profán támadások kivédésére és B. O. t igen érdekes, modern érvekkel odakonkludált, hogy a szkségnek elefántcsonttoronyba kell visszavonulnia, míg tisztultabb külső légkör nem teremt kedvezőbb körülményeket tevékenysége számára. B. P. t azonban egyszerűen lustaságnak nevezte a tényleges cselekvés elől kitérő felfogásokat és a minél erősebb aktivitásban jelölte meg azt az utat, melyen haladva a szkség ma kiélheti és az új időkbe átmentheti magát. Azt, ami programunkból ma megvalósítható, semmi esetre sem szabad holnapra halasztani.

Mindenkit felvillanyoztak B. P. t szavai és az így támadt általános lelkesülségből dr. Sz. S. t vont a következőket. Ezen a munkán — ugymond — felolvadt a páholy szívéből az a jégkéreg, mely a tél folyamán munkájában akadályozta és ez a tavaszi felmelegedés, mely nemcsak a természetből, de a p fiatals felbuzdulásából is kiárad, azt hirdeti, hogy a Concordia p-ban igenis annyi ifjui hév és tetterő él, mely a mai áldatlan körülmények között is képes megbirkózni a rá váró feladatokkal. Csak a célkitűzésnek nem szabad most túlméretezettnek lennie, mely nyilvánvalóan nem számol a tényleges erővel, mert bármilyen kudarc ismét hamuvá borítaná be a

most fellángolt tüzet. Nemzetközi viszonylatban pillanatnyilag nem látunk elérhető eredményeket. Láthattuk, hogy nincs olyan internacionáléja a világnak, mely új háború küszöbén a szembenálló feleket ki tudná békíteni. Még csak egész Romániát sem választhatjuk cselekvési területül. De magától adódik számunkra az egyedül lehetséges tennivaló: a magukra maradt erdélyi pp alvó energiáinak felébresztése, közös kiinduló pont teremtése az ujjonnan meginduló közös munka számára, mely az egyes, meglehetősen elszigetelten dolgozó pp munkakészségét ama tudat által hatványozza föl, hogy nincsenek egyedül, hogy legalább a kis erdélyi terület határain belül, melyen élünk és dolgozunk, mindenütt ott állanak posztjukon Erdély szkszei, a mi testvéreink. E közvetlen feladat megvalósítására nem is kell új bizottságot alakítanunk, új szervről gondoskodnunk. Meg van a páholyközi értekezleten megadott keret, a mi munkaközösségünk, mely két év óta ugyan csipkerózsa álmát alussza, de amelyet a pp egyöntetű megmozdulásának tüzes csókja mintegy varázsütésre fel fog ébreszteni. Emlékeztet e munkaközösség megszületésének idejére. Ez volt a Concordia p és az egész erdélyi szkség legaktívabb, leglelkesebb korszaka. A páholyközi értekezleteken feszlenten formák között is mégis magas szinten mozgó vitákban pompásan érlelődtek az eszmék, melyek Szövetségtanácsunk által lettek volna azután megvalósítandók s egyes keleteken részben vagy egészben már jó irányt is vett a megvalósítás munkája. A Concordiából indult ki annakidején a munkaközösség életrehívásának eszméje és terve. *Indítsa meg tehát a Concordia az új akciót ennek az életképes szervnek felébresztésére és a hatás fordított sorrendben fog mutatkozni: a munkaközösség életrehívása ki fogja robbantani az erdélyi szkség hatalmas tetterejét.* A két év előtti János-napi munkán Arad keletén kellett volna összeülnie a páholyközi értekezletnek. Ujítsuk meg egyszé-

rűen ezt a meghívást a mostani Jánosnapra és megbeszéléseink első pontja a R. C. t által felvetett gondolat legyen: *miképpen veheti fel a harcot az erdélyi szkség az elnyomására irányuló irányzat ellen és abban az esetben milyen magatartást tanusítana, ha ez az ellenséges irányzat a tényleges hatalom birtokába jut.*

A Concordia p nagy lelkesedéssel fogadta dr. Sz. S. t indítványát, melyhez elsőnek dr. R. C. t járult hozzá, majd dr. R. M. h. fõm. t igazolta, hogy a páholy fiatalsága valóban nem várni és félrevonulni, hanem dolgozni és cselekedni akar. Dr. Sz. Zs. fõm. t zárószavaiban nagy örömeinek adott kifejezést, hogy a p. tagjaiban ilyen nagyfoku lelkesedés és energia nyilatkozott meg. Általános helyeslés közben mondotta ki a határozatot, hogy a Concordia szövetség minden egyes páholyát külön felhívja a munkaközösségben való részvételre és egyben meghívja a János-napi munka alkalmából tartandó közös értekezletre s e szándékáról külön értesíti Sz. J. t t, a munkaközösség jelenlegi vezetőjét. * 6 r.

A Concordia p nagyérdemű fõm.ének meghívója azóta bizonyára a tt pp-hoz is megérkezett és így felmentve érzi magát annak közlése alól a Testvériség. Ehelyett itt írjuk meg, hogy az Unió p e hó 14.én tartott értekezletén egyhangu lelkesedéssel határozta el a Concordia által felvetett eszméhez csatlakozását azzal, hogy teljes erejével kész bekapcsolódní ismét a munkaközösség munkájába. Ezért örömmel elfogadja a Concordia meghívását és legközelebbi munkáján kiküldötteit kijelöli. Sz. J. t pedig ezuton is felszólítja a tv. pp-kat, hogy a Concordia által megadott vitatárgy mellett még megvitatandónak ítél indítványait, azok előadóinak megjelölésével legkésőbb június hó 10-ig juttassák el a Testvériség szerkesztõsége címére, hogy az Aradra összehívott értekezlet programjai idejében összeállíthatók és errõl az egyes pp kiküldöttel idejében tájékoztathatók legyenek.

Páholyélet Konstantinápolyban

Részlet D. I. t.-nek az Unióban tartott beszámolójából

Mióta Kemal pasa a régi hagyományok egész légiójával szakított és az állam és egyház korábbi szoros kapcsolatait meglazította, sok minden történt, ami Törökországról és az abban élő emberekről alakított nézeteink revízióját teszi szükségessé. Az emberek természete, beállitottsága a munkával és az élet problémáival szemben rövid néhány év alatt nem változhatott meg gyökeresen, „Európa beteg embere” is csak annyiban változott meg környezetével szemben, hogy most már mindenki beteg és senkinek sem áll jogában, hogy a másiktól állítsa, hogy csak az beteg. Egyébként sem mondhatni ma Törökországról, hogy *Európának* betege: ázsiai állam az ma egészen, egy Európára átnyuló perizskoppal: /Stambul városával.

Ez a Stambul nem Törökország, nem a török nép és főleg nem a mai török nép. Stambul egy fogyóban levő város, amely áll egy intellektuel felső rétegből, amely legfeljebb abban különbözik más európai fővárosok intellektueljeitől, hogy még polyglottabb amazoknál, — de gazdasági rátermettségben nem áll mögötte; van egy polgárság, amely kora reggeltől késő estig güröcöl, küzd és keleti módra vevők és foglalkozás után szalad, van egy pária sorban élő, teherhordó állatok sorsára ítélt alkalmi munkás-hada, és végül egy igen nagy, jóformán a semmiből élő, világot bámuló, de többnyire bizakodó és jóindulatu legalsóbb osztálya, amely Allahba vetett hitét azzal is demonstrálja, hogy élete fentartásának gondját teljesen az ő kezébe adja.

A vallási türelem eddig is jellemezte a törököt és az ország intézőit. E tekintetben nincsen változás. De lényegesen eltolódott az idegen alattvalók és az idegen főke helyzete annyiban, hogy semmi támogatásra, megértésre és elnézésre nem számíthatnak utförő munkájukban, viszont a belföldieket nemzetvédelmi okokból a legmesszebb menően serkentik és támogatják. De a gazdasági életnek ezen mesterséges palántái csak nem akarnak virágozni! Hiányzik hozzá a török vállalkozó kedv, török főke és török tapasztalat.

Jellemző a törökök türelmességére, hogy még az Agia Sofia mecsetben, de főleg a Kahrié-moséban a kora kereszténység legszebb művészeti emlékeit szabaditják fel az átvakolások és többreteges meszelések alól és Mária fenkölt szépsége és Krisztus szenvedő arca rátekinthet Allah hívó lelkére anélkül, hogy ebből bármely részről sértődés származna.

Ezek előrebocsátása után könnyen érthető, hogy a páholy-életre fokozott szükség van ma a Török birodalom néhai fővárosában, mert missziót tölt be ott, ahol ezt a missziót másmódon és más közeg, egyesülés vagy intézmény betölteni nem tudná: Az állam tekintélyének emelése, a nemzetiségi és vallási türelmesség, a szociális ellentétek áthidalása és a műveletlen társadalmi rétegek felemelése, de legfőképpen egy kulturális és ethikai alapnak a megszilárdítása képezik a Konstantinápolyi □-ok legfontosabb feladatait.

Négy nagypáholy működik és buzgólkodik ma ezen misszió betöltése érdekében, amely különválás csak nyelvi nehézségekből származott, amennyiben török, angol, francia és német nyelvű, de teljesen azonos szellemben vezetett nagypáholyokról van szó. Nincsen kizárva, hogy ezek legközelebb egyesíttetnek, de a nyelvi szabadság az egyes □-okon belül akkor is meg fog maradni, mert hiszen

egy német nyelvű □-ban p. o. törökök, angolok, magyarok békésen dolgoznak együtt a németországi testvérekkel.

Az intellektueleknek Stambulban ma egyenesen lelki szükségletté vált, hogy az sz. k. kötelekébe belépjenek és munkájukkal elősegítsék azt az újraéledési folyamatot, amelyre ez az álmából felriadt ország annyira rászorult, hogy harci erejéit a béke erejével cserélje fel. E nagy érdeklődésnek megfelelően igen tekintélyes a felvételt keresők száma. A lánchoz tartozni tényleg kitüntetés számba megy és így a páholyoknak módjukban van szigorú szelekciót gyakorolni. Az előléptetéseknél bizonyos vizsgát is kell letenni, amelynek tételeit a főmester adja és ezek főképpen a szabadkőművesi etikára vonatkoznak. A megadott válaszok elfogadhatóságáról a páholy többségi alapon dönt.

Az előadások leginkább ezoterikus témakörből vannak merítve és érdekes mód éppen a törökök vezetnek e téren. A nálunk bevezetett aktuális napi kérdések, gazdasági problémák, a művészet, irodalom stb. nem igen foglalkoztatta őket. A □-élet profanizálását féltették tőle.

A nyugaton elveszett testvéreink helyett a Sors talán a „Kelet Kelet”-jén dolgozókat kívánja nekünk kárpolásul adni.

HIREK A NAGYVILÁGBÓL

Svájc

Az A. M. I. és a szkség időszerű kérdései. Az A. M. I. legutóbb tartott gyűlésén a következő kérdéseket tűzte ki 1934. évi megvitatásra: Melyek lennének azok az intézkedések, melyek a szkség nemzetközi együttműködésének előmozdítása érdekében foganasítandók? A szkség megvédelmezése ama támadások és vádak ellen, melyeknek különböző oldalakról ki van téve és elvonása ama tévutakról, melyek tevékenységét határozottan gyöngítik és a lényegét illetőleg meghamisítják. b) Olyan szks testületek létének biztosítása és megerősítése, melyek bizonyos kormányok és bizonyos pártok kényekedvének kiszolgáltatói létalapjukban vannak veszélyeztetve. c) Segítő kéz nyújtása a személyes szabadságukban üldözött ti-nek. Ezt az előterjesztést tanulmányozásra ajánlják még olyan szks testületeknek is, melyek az A. M. I.-nak nem tagjai.

Svájcban is támad a sötétség. Nehány jobboldali alakulat beadványra gyűjt aláírásokat, melyek segítségével az alkotmányförfvényen módosítást, illetve kiegészítést kívánna kérészközölni. Az alkot-

mánynak az egyesületekre vonatkozó szakaszát a következő betoldással egészíték ki: „...mégis szks egyesületek és pp, Old Fellows, Union emberbaráti társaság és hasonló affiliált társaságok Svájcban nem működhetnek. Hasonló külföldi társaságoknak minden tevékenysége filos.” A beadványból is kitetszik, milyen elvakult tájékozatlansággal dolgozik a támadó csoport, mely egy kalap alá vesz merőben különböző célú és rendeltetésű egyesületeket. Lehet azonban, hogy egyenesen nem mernek fellépni a szkség ellen s hogy jogcímet találjanak befiltására, minden más nemzetközi összeköttetéssel rendelkező egyesület ellen is kénytelenek fellépni.

Csehszlovákia

Kigyul a világosság két szentélyben. Beregszászon tizenöt éve alszik a Pro liberetate p. Május 19.-én újra kigyultak a régi szentélyben a lángok és Beregszász keletén ezzel az ünnepélyes megvilágítással újra feléled a szks tevékenység. Brünn keletén új p alakult, Bruderette zur Freundschaft és Treue néven. Megvilágosítása nagy ünnepély keretében mult hó 11.-én történt.